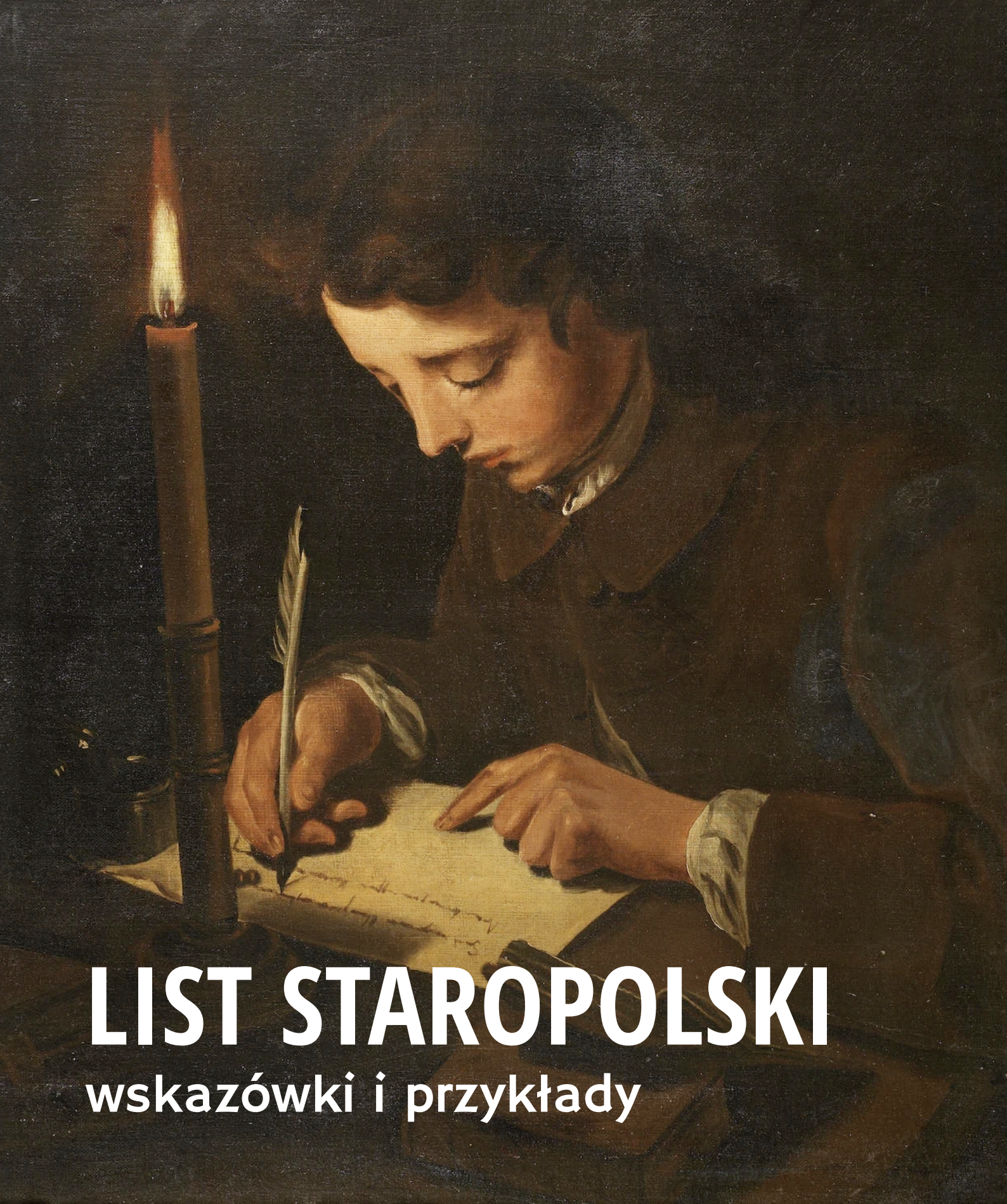

LIST STAROPOLSKI

wskazówki i przykłady

Ministerstwo
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

OJCZYSTY - DODAJ
DO ULUBIONYCH

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu w ramach programu Narodowego Centrum Kultury „Ojczysty – dodaj do ulubionych 2021”

POSPOLITE
RUSZENIE

Władaj Słowem Jak Chodkiewicz

Drogi Czytelniku!

Oddajemy w Twe ręce tę krótką publikację pt. "Staropolski list". Stanowi ona praktyczny poradnik, jak wystylizować tekst na list staropolski. Jest to zarazem ważny element naszego projektu edukacyjnego pt. "Władaj Słowem Jak Chodkiewicz", współfinansowanego przez Narodowe Centrum Kultury w ramach programu "Ojczysty - dodaj do ulubionych". Nie jest to publikacja naukowa. Zawarte tu wskazówki potraktuj jako praktyczne porady fascynatów okresu I Rzeczypospolitej, którzy na co dzień zaczytują się w literaturze staropolskiej i równie często tworzą fikcyjne fabuły osadzone w tej epoce. Mamy nadzieję, że ten poradnik pomoże Ci w napisaniu listu, którego nie powstydziliby się nasz hetman!

Jak zacząć list?

DATA I MIEJSCE

Pamiętaj, że twój adresat często nie ma pojęcia o tym, skąd i kiedy do niego piszesz. Waszym jedynym środkiem komunikacji są listy. W pierwszych słowach powiadom adresata, gdzie się znajdujesz i którego dnia do niego piszesz. By list wyglądał autentycznie, użyj łacińskiej nazwy miesiąca, a rok oznacz łacińskim słowem "anno":

Z Brześcia 25 Oktobra 1607 a.

Z Rygi 1 Martii a. 1611

Z obozu pod Pieczorami ania Aprila 17 a. 1611

SALUTACJA

Pamiętaj, żeby rozpocząć list uprzejmym pozdrowieniem adresata. Okazanie uprzejmości, pamięć o urzędach i tytułach przynależnych adresatowi twojego listu to oznaka dobrego wychowania.

Kiedy piszesz do szlachcica możesz użyć zwrotu "urodzony", do mieszczanina "szlachetny", "sławny" lub "sławetny", do chłopą zaś "pracowity" lub "pocziwy".

Jeżeli twój adresat - szlachcic pełni jakiś urząd, powinieś się do niego zwracać "wielmożny". Jeżeli jest senatorem, np. wojewodą, powinieś go tytułować "jaśnie wielmożnym".

Jaśnie Wielmożny miłościwy Panie Hetmanie!

Jaśnie Wielmożny miłościwy panie Starosto Żmudzki, a mój miłościwy panie Synowcze.

Jak piszesz do bliskiej osoby, szczególnie żony albo dziecka, możesz sobie pozwolić na bardziej luźny styl i więcej czułości...

*Moja najmiłsza Zosieńku, pociecho moja serdecznie miła.
Hieronimie mój najmiłszy!*

Władaj Słowem Jak Chodkiewicz

Co powinno się znaleźć w rozwinięciu staropolskiego listu?

1. **Zdrowie.** Pamiętaj, że ostatni list od adresata otrzymałeś kilka tygodni lub nawet kilka miesięcy temu. Chcesz wiedzieć, czy dopisuje mu dobre zdrowie. On zaś zapewne rad byłby otrzymać informację o twoim samopoczuciu. Nie zapomnij o życzeniach zdrowia!

O inszych sprawach swoim oznajmię posłańcem; a teraz oddawam się uprzejmej miłości waszej, niegodny Pana Boga prosząc, abym was moja pociecho z Hanusią zdrową oglądał. O Hieronimku nic nie słyszę i frasuje mię to: jeśli wy co wiecie, dajcie mi znać. Dobranoc moja pociecho serdeczna.

Życzymy zatem Uprzejmości waszej dobrego od Pana Boga zdrowia.

Pisz tedy do mnie i daj mi znać o zdrowiu pani matki, siostry i swoim.

2. **Pozdrowienia.** Na pewno wśród twoich towarzyszy jest ktoś, kto chciałby pozdrowić adresata twojego listu. A może to tobie zależy, by adresat kogoś pozdrowił. Nie zapomnij wspomnieć o tej osobie.

Waszej Mości uprzejmie z serca miłujący małżonek. Hieronimka z Hanusią pozdrawiam. Proszę, umiłowcie ich odemnie. A jeśli się na Kazimierza nie zbiera, dajcie mi znać. Dobranocze moja serdeczna jedyna pociecho.

Niechże tam Pan Bóg we wszystkich twych sprawach błogosławi, któremu się i powtórę w opiekę oddaję. Hanusię odemnie obłap. Uprzejmie cię miłujący ojciec.

Pisał do mnie Hieronimek list łaciński, nie wiem jeśli jego głowy abo nie? Proszę, niech wiem od was. Oboje dziatki umiłowcie i pozdrućcie ode mnie etc. Dobranoc, dobranoc, dobranoc moja duszo smaczna.

3. **Boża opieka.** Jako typowy przedstawiciel epoki, jesteś człowiekiem wierzącym (chrześcijaninem wyznania rzymskiego, prawosławnego lub reformowanego albo, jak polscy Tatarzy, muzułmaninem). Życzysz sobie oraz adresatowi Bożej pomocy we wszelkich jego poczynaniach.

Panu Bogu cię zatem i siostrą w opiekę oddaję; bodajem was rychło zdrowych oglądała. Matka miłująca cię.

Zatem Panu Bogu w opiekę jego świętą ze wszystkimi sprawami oddawam cię; niech błogosławieństwo swoje wyleje na cię.

Nie zapominaj mię w modlitwach swych na miejscach tamtych; ja też sam niegodny Pana Boga za się i dziatki proszę. (...) Pana Boga o to proszę, abym cię sam w dobrem zdrowiu oglądał.

Władaj Słowem Jak Chodkiewicz

4. **Podarki posłane wraz z listem.** Możesz mieć życzenie przekazać adresatowi jakieś cenne lub osobliwe przedmioty, nabyte w dalekich krajach lub w pobliskim mieście od cudzoziemskich kupców. Opisz, co takiego posyłasz.

Posyłam ci pierścionek pamiątny z kamykiem takim, o którym powiadają, że jest szczęśliwy, kto go ma od kogo życzliwego, tem więcej od matki. Pan Bóg, który szczęściem władnie, niechaj ci da go w dobrem zdrowiu nosić, którego nigdy nie zdejmuj z palca.

Pan Wojewoda Trocki co do mnie pisał, posyłam wam moja duszo.

Pisałem do pana Podskarbiego, aby mi kilkaset złotych posłał dla was, abym was sprowadził do domu, choć z mego czopowego nie wiem, alić już i tego udzielę co mam. Konie moje we środę polę do was i z karetą i insze woźniki, byłem jeno rzeczy sprowadził do zamku i wam wszystkie konie pošlę.

Baryłę wina węgierskiego, przez panią Piasecką, i dobrego, jeno że młodego posyłam, bo starego nie masz.

Posyłam ci czapkę, abyć nie było zimno do szkoły chodzić, żebyś się nie wymawiał. Z tem cię Panu Bogu poruszam ze wszystkimi sprawami twemi.

5. **Nadzieje i bolączki.** Adresat będzie chciał poznać nie tylko wydarzenia, których byłeś uczestnikiem, ale emocje, które ci towarzyszyły. Nie skąp mu tych informacji.

Nie masz widzę sposobu do zatrzymania żołnierstwa; już wszyscy za Dźwinę rzucili się, i w poniedziałek koło ma być; (...) mnie chudzinie nie wiedzieć co przyjdzie czynić; odbieżyć źle, zostawszy, a z kimże? Ledwo dalibóg nie szaleję, że nie wiem, co z sobą czynić.

Łupił mię jako szkapę złego, ażem skwirczał; niechże się już tem kontentuje.

Obnażonym prawie ze wszystkie, że w gębę już nie mam co włożyć; Pan Bóg niech się sam zmiłuje nademną etc.

(...) a żołnierz tak bryka, że ja nie raz poduszkę łzami obleję, narzekając na nieszczęście swe.

Ani z waszych listów, moja najmilsza duszo, ani z królewskich, ani z żadnych pociechy za krtynę nie mam, więc do tych mych kłopotów, a to mi jeszcze brzemię się przyczyniło. Ja Pana Boga proszę o śmierć, a nie mam jej; ażyć w takich kłopotach mniemam że piekła się równa; a pono i tam cięższych nie masz, jakie ja cierpię.

Do tegom tak zmelankoliczał, że już zgola nic po mnie na świecie etc.

Władaj Słowem Jak Chodkiewicz

Hieronimowe dwa mię listy doszły, jeden lepszy niż drugi; ale z obydwu kontentem. Pan Bóg niechaj go błogosławi i chowa ku chwale swojej, a piecze naszej.

Żołnierz tak bryka, że ja nie raz poduszkę łzami obleję, narzekając na nieszczęście swoje. Żle mi się zaprawdę cnota i uprzejme moje usługiwanie płaci; wzdam wie to Pan Bóg, jeśli nie na tym, przynajmniej na onym świecie zapłaci.

Pan Bóg sam niechaj będzie obrońcą mym i tych co zemną są!

Jak zakończyć list?

Kończąc list, określ swój stosunek do adresata. Dodaj kilka uprzejmych słów, jak poniżej:

Waszmości mego miłościwego Pana życzliwy stryj i sługa.

Waszmości mego miłościwego Pana życzliwy sługa i brat.

Sam się pilno łasce Waszmości, mego miłościwego pana oddawam. Brat i sługa uniżony.

Waszej Miłości uprzejmie z serca miłujący małżonek.

Uprzejmie cię miłujący ojciec.

BIBLIOGRAFIA

Korespondencje Jana Karola Chodkiewicza poprzedzone opisem rękopismów a Archiwum Radziwiłłowskiego, znajdujących się w Bibliotece Ordynacji Krasińskich połączonej z Muzeum Konstantego Świdzińskiego, oprac. i opisał. W. Chomętowski, Warszawa 1875.

<https://polona.pl/item/korespondencje-jana-karola-chodkiewicza-poprzedzone-opisem-rekopismow-z-archiwum.MzUxMTkzNDM/6/#info:metadata>

Listy Stanisława Żółkiewskiego 1584-1620, wydał J. T. Lubomirski, Kraków 1868.

<https://polona.pl/item/listy-stanisława-zolkiewskiego-1584-1620.MjQ0MDY0ODU/4/#info:metadata>

Malewska H., *Listy staropolskie z epoki Wazów*, wyd. 2., Warszawa 1977.